

Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerine Yönelik Lisansüstü Tezlerin Nitel Sentezi*

Okan Tiring¹

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de 2005–2025 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan lisansüstü tezlerin bulgularını sentezleyerek, danışman eğitiminin gelişimsel eğilimlerini ve yapısal sınırlılıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde erişime açık olan ve PDR öğrencilerini birincil örneklem olarak alan toplam 17 yüksek lisans tezini kapsamaktadır. Çalışmada nitel sentezleme yaklaşımı benimsenmiş; tezler empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik, otantiklik, kültürel duyarlılık, psikolojik iyi oluş, kariyer kaygısı, süpervizyon süreçleri ve terapötik ittifak temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, PDR öğrencilerinin empati, iletişim becerileri ve mesleki öz-yeterlik düzeylerinde eğitim süreci boyunca anlamlı bir gelişim gösterdiğini, özellikle sınıf düzeyi arttıkça empatik eğilimlerin yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, empati ve iletişim becerilerinin çoğunlukla kuramsal düzeyde ele alındığı; rol oynama, süpervizyonlu uygulama ve öz-yansıtma gibi deneyimsel öğrenme yöntemleriyle yeterince desteklenmediği belirlenmiştir. Süpervizyon, mesleki öz-yeterlik ve terapötik ittifakın güçlenmesinde kritik bir rol oynamakla birlikte, Türkiye’de süpervizyon uygulamalarının sınırlı ve yeterince standartlaşmamış olduğu görülmektedir. Ayrıca, kariyer kaygısı, atanma belirsizliği, ekonomik baskılar ve psikolojik destek hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler, PDR öğrencilerinin psikolojik iyi oluşunu olumsuz etkileyen temel risk alanları olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’deki PDR lisansüstü tezleri öğrenci gelişimine önemli katkılar sunmakla birlikte, danışman eğitiminin daha deneyimsel, süpervizyon temelli ve kariyer destekli bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Psikolojik danışma ve rehberlik, Lisansüstü tezler, PDR öğrencileri, Mesleki gelişim, Psikolojik iyi oluş

A Qualitative Synthesis of Graduate Theses on Psychological Counseling and Guidance Students in Türkiye

Abstract

This study aims to synthesize graduate theses conducted in Türkiye between 2005 and 2025 that sampled students in Psychological Counseling and Guidance (PCG) programs, in order to identify developmental trends and structural limitations in counselor education. Using a qualitative synthesis approach, 17 master’s theses accessed through the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center were analyzed. The theses were examined across key thematic domains, including empathy, communication skills, self-efficacy, authenticity, cultural sensitivity, psychological well-being, career-related anxiety, supervision processes, and therapeutic alliance. The findings indicate that PCG students demonstrate meaningful development in empathy, communication skills, and professional self-efficacy throughout their education, with empathic tendencies increasing as class level advances. However, empathy and communication skills are predominantly addressed at a theoretical level and are insufficiently supported by experiential learning methods such as role-playing, supervised practice, and structured self-reflection. Supervision emerges as a critical factor

* Bu çalışma, İTÜ ve Marmara Üniversitesi’nin ortaklaşa düzenledikleri, XII. Yükseköğretimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Psikolojik Danışman (Doktora öğrencisi), Milli Eğitim Bakanlığı, okantiring4@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9253-8403, Türkiye

in strengthening professional self-efficacy and therapeutic alliance, yet supervision opportunities in Türkiye remain limited and insufficiently standardized. In addition, career anxiety, employment uncertainty, economic pressures, and restricted access to psychological support services negatively affect students' psychological well-being. Overall, graduate theses in Psychological Counseling and Guidance in Türkiye contribute substantially to understanding counselor development; however, the findings highlight the need for more experiential, supervision-centered, and career-supportive training models.

Keywords: Psychological counseling and guidance, Graduate theses, Counselor education, Professional development, Psychological well-being

Türü: Araştırma	Gönderim Tarihi: 02.11.2025	Kabul Tarihi: 03.03.2026
------------------------	------------------------------------	---------------------------------

Atf: Tiring, O. (2026). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerine yönelik lisansüstü tezlerin nitel sentezi. *Uluslararası Eğitime Özgün Bakış Dergisi*, 4(1), 25-36. Doi:10.5281/zenodo.18797328

1. Giriş

Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanında lisansüstü eğitim, danışman adaylarının yalnızca kuramsal bilgi edinmelerini değil; aynı zamanda empati, öz-yeterlik, kültürel duyarlılık, psikolojik sağlamlık ve terapötik ilişki kurma becerilerini bütüncül biçimde geliştirmelerini amaçlamaktadır. Uluslararası danışman eğitimi literatürü, etkili bir danışmanlık uygulamasının; bilişsel yeterliklerin yanı sıra duyuşsal farkındalık, kişilerarası hassasiyet ve etik sorumluluklarla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Fulton & Cashwell, 2015; Hipolito-Delgado et al., 2016; Johnson, 2018). Bu bağlamda, danışman adaylarının eğitim süreçleri boyunca empatik kapasite, mesleki öz-güven ve kişisel farkındalık düzeylerinde nasıl bir gelişim gösterdiğinin incelenmesi, hem akademik hem de uygulama açısından önem taşımaktadır.

Empati, danışmanlık mesleğinin temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilmekte; danışman ile danışan arasında kurulan terapötik ilişkinin niteliğini belirleyen merkezi bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Farkındalık, şefkat ve öz-farkındalık temelli eğitim yaklaşımlarının empatiyi güçlendirdiğine ve danışman adaylarının kaygı düzeylerini azalttığına ilişkin bulgular, son yıllarda giderek artmaktadır (Fulton & Cashwell, 2015; Johnson, 2018). Bununla birlikte, empati ve iletişim becerilerinin yalnızca kuramsal düzeyde ele alınmasının, danışman adaylarının bu becerileri gerçek danışma ortamlarına aktarmalarını sınırlayabildiği vurgulanmaktadır (Richards et al., 2020).

Danışman eğitiminin bir diğer kritik boyutu, öz-yeterlik ve terapötik ittifak süreçleridir. Öz-yeterlik, danışman adaylarının mesleki becerilerine duydukları güveni yansıtırken; terapötik ittifak, danışmanlık sürecinin etkililiğini belirleyen temel ilişkişel bileşenlerden biridir. Bu iki yapının gelişiminde süpervizyonun aracı ve düzenleyici bir rol üstlendiği, uluslararası literatürde açık biçimde ortaya konmuştur (Johnson, 2018; Lee et al., 2024). Ancak süpervizyon süreçlerinin niteliği, süresi ve standardizasyonu ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmekte; bu durum danışman adaylarının uygulama yeterliklerini etkilemektedir.

Kültürel duyarlılık ve toplumsal cinsiyet farkındalığı da çağdaş danışman eğitiminin vazgeçilmez bileşenleri arasında yer almaktadır. Kültürel empati, danışmanların farklı kimliklere ve yaşam deneyimlerine sahip bireylerle etik ve kapsayıcı bir ilişki kurabilmesini mümkün kılmaktadır (Bayne et al., 2023). Literatürde, kadın öğrencilerin empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğuna ilişkin bulgular, empati gelişiminde kültürel ve toplumsal rollerin etkisini gündeme getirmektedir (Andersen et al., 2020). Bu durum, danışman eğitiminin

yalnızca bireysel becerilere değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bağlama duyarlı bir müfredat yapısına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Türkiye’de, PDR alanında yürütülen lisansüstü tezler, danışman adaylarının empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik, psikolojik iyi oluş, kariyer kaygısı ve mesleki kimlik gelişimi gibi çok boyutlu süreçlerini inceleyen önemli bir akademik birikim sunmaktadır. Üniversite öğrencileriyle yürütülen nicel çalışmalar, otantikliğin duygusal yeterlikler aracılığıyla psikolojik sağlamlığı güçlendiren bir mekanizma olarak işlev görebileceğini göstermektedir (Akyıl, 2023). Bununla birlikte, bu tezlerin bulgularını bütüncül biçimde ele alan ve danışman eğitiminin genel eğilimlerini ortaya koyan sentez çalışmalarının sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut tezler, çoğunlukla tekil değişkenler veya belirli üniversite örneklemeleri üzerinden değerlendirilmiş; ulusal düzeyde ortak eğilimleri ve yapısal sorunları görünür kılacak bir çerçeve yeterince oluşturulamamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2005-2025 yılları arasında PDR öğrencilerini örneklem alan lisansüstü tezlerin bulgularını nitel bir sentezleme yaklaşımıyla inceleyerek, danışman eğitiminin gelişimsel eğilimlerini, güçlü yönlerini ve yapısal sınırlılıklarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik, kültürel duyarlılık, süpervizyon süreçleri, psikolojik iyi oluş ve kariyer kaygısı gibi temaların Türkiye’deki lisansüstü tezlerde nasıl ele alındığını küresel literatürle ilişkilendirerek tartışmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan lisansüstü tez bulgularını 2005-2025 dönemi boyunca tekil çalışmaların ötesine taşıyarak bütüncül biçimde bir araya getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye bağlamında PDR öğrencilerinin empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik, psikolojik iyi oluş, süpervizyon deneyimleri ve kariyer kaygısı gibi alanlarda üretilen bulguların önemli bir kısmı, farklı üniversiteler ve sınırlı örneklemeler üzerinden yürütülen çalışmalar içinde dağınık biçimde raporlanmış; bu bulguların ortak eğilimleri, tekrar eden yapısal sorunları ve eğitimsel sonuçları ulusal düzeyde karşılaştırmalı olarak görünür kılınamamıştır. Bu nedenle, mevcut bilgi birikiminin sentezlenmesi; danışman eğitiminin hangi alanlarda güçlendiğini, hangi alanlarda kalıcı sınırlılıkların sürdüğünü ve hangi bileşenlerin program geliştirme açısından önceliklendirilmesi gerektiğini ortaya koymak için gereklidir.

Çalışmanın alanyazına katkısı üç düzeyde değerlendirilebilir. Birincisi, PDR öğrencileriyle yürütülen tez çalışmalarını tematik alanlar altında sistematik biçimde eşleyerek, ulusal literatürdeki bulguların ortak örüntülerini ve tutarsızlıklarını belirginleştirmekte; böylece “tekil sonuçların” ötesinde genellenebilir eğilimlere ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. İkincisi, elde edilen temaları küresel danışman eğitimi literatürüyle ilişkilendirerek, Türkiye’deki bulguların uluslararası tartışmalar içindeki yerini ve özgül bağlamsal dinamiklerini (ör., süpervizyonun standardizasyonu, istihdam belirsizliği, psikolojik destek hizmetlerine erişim) kavramsal olarak tartışmaya açmaktadır. Üçüncüsü ise, bulguları program tasarımı ve eğitim politikaları açısından işlevsel çıktılara dönüştürerek, empati/iletişim becerilerinin deneyimsel yöntemlerle desteklenmesi, süpervizyonun yapılandırılması ve kariyer destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi alanlarda kanıta dayalı geliştirme önerileri üretmektedir. Bu yönleriyle çalışma, hem araştırmacılar için bir “haritalama” ve yön tayini kaynağı, hem de program geliştiriciler ve karar vericiler için uygulamaya dönük bir başvuru zemini oluşturmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan lisansüstü tezlerin bulgularını bütüncül biçimde incelemeyi amaçlayan nitel bir sentezleme (qualitative synthesis) çalışmasıdır. Araştırmada, nicel bir meta-analiz ya da sistematik derleme tasarımı benimsenmemiş; bunun yerine, farklı tezlerde elde edilen bulguların ortak temalar, eğilimler ve yapısal örüntüler çerçevesinde yorumlanmasını mümkün kılan betimleyici ve yorumlayıcı bir yaklaşım tercih edilmiştir. Bu süreçte İslamoğlu’nun (2023) istatistiksel çözümlemeye ilişkin açıklamaları temel alınmıştır. Bu yönüyle çalışma, danışman eğitimi alanındaki lisansüstü araştırmaların içerik ve yönelimlerini ortaya koymayı hedefleyen bütüncül bir derleme niteliği taşımaktadır.

2.2. Veri Kaynağı ve Arama Süreci

Araştırmanın veri kaynağını, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi oluşturmaktadır. Tez tarama süreci, “Psikolojik Danışma ve Rehberlik”, “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık”, “PDR” ve “RPD” anahtar kelimeleri kullanılarak yürütülmüştür. Yapılan taramalar sonucunda ulaşılan tezler arasından, tam metnine erişilebilen çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır.

Tarama süreci sonunda belirlenen tezler, aşağıda belirtilen ölçütler doğrultusunda incelenmiştir:

- Yüksek lisans düzeyinde olması,
- Örneklemnin Psikolojik Danışma ve Rehberlik öğrencilerinden oluşması,
- 2005–2025 yılları arasında tamamlanmış olması,
- Tam metnine YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden erişilebilir olması.

Bu ölçütleri karşılayan toplam 17 yüksek lisans tezi, çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir.

2.3. Dâhil Etme-Dışlama Ölçütleri ve Sınırlılıklar

Çalışmada, yalnızca PDR öğrencilerini birincil örneklem olarak alan lisansüstü tezler değerlendirilmiştir. Psikoloji, eğitim veya diğer alanlarda yürütülmüş olmakla birlikte örneklemi PDR öğrencilerinden oluşmayan tezler kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca, erişime kapalı tezler ile yalnızca özet bilgisi bulunan çalışmalar da araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırma verileri ikincil kaynaklardan elde edildiği için, tezlerde kullanılan ölçme araçlarının uygulanma koşulları ve veri toplama süreçleri araştırmacı tarafından doğrudan kontrol edilememiştir. Ayrıca, nitel sentezleme yaklaşımı doğası gereği yorumlayıcı bir çerçeve sunmakta; bu durum araştırmacı öznelliğinin tamamen ortadan kaldırılmasını mümkün kılmamaktadır.

2.4. Veri Analizi Süreci

Araştırma kapsamında seçilen her bir tez; başlık, yazar, yayın yılı, amaç, araştırma deseni, örneklem özellikleri, kullanılan ölçme araçları ve temel bulgular açısından ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Analiz sürecinde, tezlerde raporlanan nicel ve nitel bulgular doğrudan aktarılmış; herhangi bir yeniden hesaplama veya istatistiksel dönüştürme yapılmamıştır.

Verilerin analizinde tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Bu süreçte, tezlerde tekrar eden kavramlar ve bulgu örüntüleri doğrultusunda empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik,

otantiklik, kültürel duyarlılık, psikolojik iyi oluş, kariyer kaygısı, süpervizyon süreçleri, terapötik ittifak ve psikolojik destek gereksinimleri ana temaları oluşturulmuştur. Her bir tez, bu temalarla ilişkili bulguları doğrultusunda değerlendirilmiş ve ilgili tema başlığı altında sentezlenmiştir.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel sentezleme çalışmalarında geçerlik ve güvenilirlik, araştırmacının süreci şeffaf biçimde raporlaması ve veri kaynaklarına sadık kalmasıyla sağlanmaktadır. Bu çalışmada, incelenen tezlerin özgün bulguları korunmuş; yorumlama sürecinde doğrudan alanyazınla ilişkilendirme yapılmıştır. Kodlama ve temalandırma süreci tutarlılık esasına göre yürütülmüş; tezlerin amaçları ve bulguları arasındaki bağlam korunarak analiz edilmiştir.

2.6. Etik İlkeler

Bu çalışma, ikincil veri kaynaklarına dayalı bir derleme araştırmasıdır. Araştırma sürecinde insan katılımcılarından doğrudan veri toplanmadığı için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamaktadır. İncelenen tüm tezler, YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden erişime açık kaynaklardan elde edilmiş ve akademik etik ilkeler çerçevesinde kullanılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, Türkiye’de 2005-2025 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan 17 lisansüstü tezin bulguları, ortak temalar çerçevesinde sentezlenerek sunulmuştur. İncelenen tezlerde öne çıkan bulgular; empati ve iletişim becerileri, öz-yeterlik ve terapötik ittifak, otantiklik ve kişisel farkındalık, kültürel ve toplumsal cinsiyet bağlamı, psikolojik iyi oluş ve ruhsal riskler, kariyer kaygısı ve istihdam belirsizliği ile süpervizyon süreçleri başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1. Empati ve İletişim Becerileri

İncelenen tezlerin önemli bir bölümü, PDR öğrencilerinin empatik eğilimlerine ve iletişim becerilerine odaklanmaktadır. Bulgular, empati düzeylerinin genel olarak orta ve yüksek düzeylerde seyrettiğini ve sınıf düzeyi arttıkça empatik eğilimlerin anlamlı biçimde yükseldiğini göstermektedir (Akar, 2014; Güzel, 2011; Yavuz, 2006). Bu artış, PDR eğitiminin öğrencilerin kişilerarası duyarlılıklarını ve yardım ilişkisine yönelik tutumlarını güçlendirdiğine işaret etmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından, kadın öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu birçok çalışmada tutarlı biçimde rapor edilmiştir (Akar, 2014; Yavuz, 2006). Buna karşılık, empatik eğilimlerin yaş, medeni durum, akademik başarı veya anne-baba eğitim düzeyi gibi değişkenlere göre çoğunlukla anlamlı biçimde farklılaşmadığı görülmektedir. İletişim becerilerine ilişkin bulgular ise empati ile pozitif yönlü bir ilişkiye işaret etmekte; empatik eğilim arttıkça iletişim becerilerinin de güçlendiği bildirilmektedir (Altınok, 2022).

Bununla birlikte, müfredat incelemeleri, empati ve iletişim becerilerinin çoğunlukla dolaylı biçimde ele alındı; bu becerilere doğrudan odaklanan bağımsız ders veya yapılandırılmış uygulamaların sınırlı olduğu görülmektedir (Altınok, 2022). Bu bulgu, pandemi koşullarında yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarının da öğrenmenin deneyimsel ve ilişkisel boyutlarını sınırlandırdığına işaret eden nitel araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Taş, 2021).

3.2. Öz-Yeterlik ve Terapötik İttifak

Öz-yeterlik, incelenen tezlerde danışman adaylarının mesleki yeterlik algılarını yansıtan temel bir değişken olarak ele alınmıştır. Bulgular, PDR öğrencilerinin akademik ve psikolojik danışma öz-yeterlik düzeylerinin genel olarak orta ve üzeri düzeylerde olduğunu ortaya koymaktadır (Mamayusupova, 2020; Öztürk, 2024a). Kadın öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu bazı çalışmalarda rapor edilmiştir (Mamayusupova, 2020).

Öz-yeterlik ile terapötik ittifak arasındaki ilişkiyi inceleyen tezler, bu iki değişken arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir (Öztürk, 2024a). Özellikle süpervizyon sürecinde alınan değerlendirme ve geri bildirimin, öz-yeterlik ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide kısmi aracı rol üstlendiği belirlenmiştir. Bu bulgu, danışman adaylarının süpervizyon yoluyla mesleki güvenlerini pekiştirdikçe danışanla daha güçlü bir ilişki kurabildiklerini göstermektedir.

3.3. Otantiklik, Kişilik Özellikleri ve Bilişüstü Beceriler

Bazı tezler, PDR öğrencilerinin otantiklik düzeyleri, kişilik özellikleri ve bilişüstü becerilerine odaklanmıştır. Bulgular, PDR öğrencilerinin genel olarak yüksek düzeyde otantik özellikler sergilediğini; bu durumun alan seçimi ve alınan eğitimle ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Güneş-Özdemir, 2021). Otantiklik, öğrencilerin psikolojik iyi oluşu ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi açısından koruyucu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

Bilişüstü becerilere ilişkin bulgular ise öğrencilerin bu becerilerinin çoğunlukla orta veya düşük düzeyde olduğunu, ancak üst sınıflarda bilişüstü farkındalığın arttığını göstermektedir (Güzel, 2011). Bu artış, lisans programlarının öğrencilerin düşünme ve öğrenme süreçlerine katkı sunduğunu düşündürmektedir.

3.4. Psikolojik İyi Oluş, Ruhsal Belirtiler ve Psikolojik Yardım Gereksinimi

İncelenen tezler, PDR öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarının çeşitli risk faktörleriyle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Psikiyatrik belirtiler, depresyon, anksiyete ve ilişki sorunları, öğrenciler arasında yaygın olarak rapor edilmiştir (Yavuz, 2006; Öztürk, 2024b). Özellikle birinci sınıf öğrencilerinin psikiyatrik belirtilerinin üst sınıflara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Yavuz, 2006).

Psikolojik yardım gereksinimine ilişkin bulgular, öğrencilerin önemli bir bölümünün profesyonel desteğe ihtiyaç duyduğunu, ancak ekonomik, yapısal ve kültürel engeller nedeniyle bu desteğe erişimde güçlük yaşadıklarını göstermektedir (Öztürk, 2024b). Bu durum, yardım edici bir mesleğe hazırlanan bireylerin kendi ruhsal ihtiyaçlarını karşılamada yeterince desteklenmediklerini ortaya koymaktadır.

3.5. Kariyer Kaygısı ve İstihdam Belirsizliği

Kariyer kaygısı, incelenen tezlerde öne çıkan temel temalardan biridir. Bulgular, PDR öğrencilerinin mezuniyet sonrası işsizlik, atanma belirsizliği ve ekonomik güvencesizlik nedeniyle yoğun gelecek kaygısı yaşadıklarını göstermektedir (Madenüs, 2022; Okyay, 2024; Pala, 2024). Özellikle son sınıf ve lisansüstü öğrencilerde bu kaygının daha belirgin olduğu rapor edilmiştir.

Bazı tezler, öğrencilerin büyük çoğunluğunun kamuda istihdam edilmeyi hedeflediğini; ancak artan atama puanları ve sınırlı kadrolar nedeniyle bu hedefin giderek ulaşılmaz hâle

geldiğini ortaya koymaktadır (Madenüs, 2022). Kariyer farkındalığı düzeyi arttıkça kaygının azaldığını gösteren bulgular, kariyer danışmanlığı ve yönlendirme hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır (Okuy, 2024).

3.6. Süpervizyon ve Eğitim Ortamının Psikolojik İklimi

Süpervizyon süreçleri ve eğitim ortamının psikolojik iklimi, PDR öğrencilerinin mesleki gelişiminde belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bulgular, süpervizyonun mesleki öz-yeterlik, terapötik ittifak ve etik farkındalık üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu; ancak Türkiye’de süpervizyon uygulamalarının sınırlı ve yeterince standartlaşmamış olduğunu göstermektedir (Öztürk, 2024a).

Eğitim ortamının psikolojik iklimine ilişkin nitel bulgular, öğretim üyelerinin iletişim biçimlerinin öğrencilerin öz-güven ve aidiyet duyguları üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Zorlu, 2024). Destekleyici akademik ortamlar, öğrencilerin mesleki motivasyonlarını güçlendirirken; olumsuz deneyimler öz-güven gelişimini zedeleyebilmektedir.

4. Tartışma

Bu çalışma, Türkiye’de 2005-2025 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan lisansüstü tezlerin bulgularını nitel bir sentezleme yaklaşımıyla ele alarak, danışman eğitiminin gelişimsel eğilimlerini ve yapısal sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Bulgular genel olarak, Türkiye’deki PDR öğrencilerinin empati, öz-yeterlik, iletişim becerileri ve mesleki kimlik gelişimi açısından anlamlı kazanımlar elde ettiğini; ancak bu kazanımların uygulama, süpervizyon ve kariyer destek mekanizmalarıyla yeterince bütünleştirilemediğini göstermektedir. Bu bulgular, yükseköğretim öğrencilerinin psikolojik süreçlerini bütüncül biçimde ele alan güncel sentez çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir (Tiring, 2025).

Empatiye ilişkin bulgular, danışman eğitiminin temel amaçlarından biri olan kişilerarası duyarlılığın eğitim süreci boyunca geliştiğini ortaya koymaktadır. Sınıf düzeyi arttıkça empatik eğilimlerin yükselmesi, empatik kapasitenin sabit bir kişilik özelliği olmaktan ziyade eğitimle geliştirilebilir bir beceri olduğunu desteklemektedir. Bu sonuç, danışman eğitimi literatüründe empatiyi öğrenilebilir ve yapılandırılabilir bir yetkinlik olarak ele alan yaklaşımlarla örtüşmektedir (Fulton & Cashwell, 2015; Hipolito-Delgado et al., 2016). Bununla birlikte, empati ve iletişim becerilerinin Türkiye’deki PDR programlarında çoğunlukla dolaylı ve kuramsal düzeyde ele alınması, bu becerilerin uygulamaya aktarılmasında sınırlılıklar yaratmaktadır. Bu durum, danışman adaylarının teorik bilgiye sahip olmalarına karşın, gerçek danışma ortamlarında bu bilgiyi etkin biçimde kullanmakta zorlanabileceklerine işaret etmektedir.

Öz-yeterlik ve terapötik ittifak arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bulgular, süpervizyonun danışman eğitimindeki merkezi rolünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Süpervizyonda değerlendirme sürecinin öz-yeterlik ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide aracı rol üstlenmesi, danışman adaylarının geri bildirim ve yapılandırılmış değerlendirme yoluyla mesleki güvenlerini pekiştirdiklerini göstermektedir. Bu sonuç, süpervizyonun yalnızca teknik bir denetim mekanizması değil, aynı zamanda mesleki kimlik ve etik duyarlılık gelişimini destekleyen bir öğrenme alanı olduğunu vurgulayan uluslararası bulgularla uyumludur (Johnson, 2018; Lee et al., 2024). Ancak Türkiye’de süpervizyon uygulamalarının sınırlı olması, uzman süpervizör eksikliği ve standartlaşma sorunları, bu sürecin potansiyel etkisini azaltmaktadır.

Çalışmada öne çıkan bir diğer önemli tema, PDR öğrencilerinin psikolojik iyi oluş düzeyleri ve ruhsal risk alanlarıdır. Bulgular, yardım edici bir mesleğe hazırlanan öğrencilerin, depresyon, anksiyete ve ilişki sorunları gibi psikolojik belirtileri yaygın biçimde deneyimlediğini göstermektedir. Özellikle birinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek düzeyde psikiyatrik belirti görülmesi, üniversiteye ve mesleki kimliğe uyum sürecinin ruhsal açıdan zorlayıcı olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşın, öğrencilerin önemli bir bölümünün profesyonel psikolojik yardıma erişimde ekonomik ve yapısal engellerle karşılaşması, danışman eğitiminin “yardım edenin yardım alma hakkı” ilkesini yeterince içselleştiremediğini ortaya koymaktadır.

Kariyer kaygısı ve istihdam belirsizliği, Türkiye’deki PDR öğrencilerinin mesleki gelişimini etkileyen en belirgin bağlamsal faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. İncelenen tezler, öğrencilerin büyük çoğunluğunun kamu sektöründe istihdam edilmeyi hedeflediğini; ancak artan rekabet ve sınırlı kadrolar nedeniyle yoğun bir gelecek kaygısı yaşadığını göstermektedir. Bu durum, danışman eğitiminin yalnızca klinik ve duyuşsal becerilere değil, aynı zamanda kariyer planlama, mesleki esneklik ve alternatif istihdam alanlarına yönelik farkındalık geliştirmeye de odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kültürel duyarlılık, toplumsal cinsiyet farkları ve otantiklik temaları, danışman adaylarının mesleki kimlik gelişiminde sosyo-kültürel bağlamın belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Kadın öğrencilerin empatik eğilimlerinin daha yüksek bulunması, toplumsal cinsiyet rollerinin empati gelişiminde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, otantiklik düzeylerinin yüksek olması, PDR eğitiminin öğrencilerin kişisel değerleri ile mesleki rolleri arasında anlamlı bir uyum kurmalarına katkı sunduğunu göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’deki PDR lisansüstü tezleri, danışman eğitiminin bireysel düzeyde önemli kazanımlar sağladığını; ancak bu kazanımların kurumsal, yapısal ve politik düzenlemelerle yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, danışman eğitiminin gelecekte daha deneyimsel, süpervizyon temelli, psikolojik destek odaklı ve kariyer farkındalığını güçlendiren bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de 2005-2025 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) öğrencilerini örneklem alan 17 lisansüstü tezin bulgularını nitel bir sentezleme yaklaşımıyla inceleyerek, danışman eğitiminin gelişimsel yönelimlerini ve yapısal sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Bulgular, PDR öğrencilerinin empati, iletişim becerileri, öz-yeterlik, otantiklik ve kültürel duyarlılık gibi temel mesleki yeterlik alanlarında anlamlı gelişim gösterdiğini; ancak bu gelişimin süpervizyon, uygulama olanakları ve kariyer destek mekanizmalarıyla yeterince bütünleştirilemediğini göstermektedir.

Araştırma sonuçları, empatik eğilimlerin ve mesleki öz-yeterliğin eğitim süreci boyunca artış gösterdiğini, danışman eğitiminin bireysel farkındalık ve kişilerarası beceriler üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, empati ve iletişim becerilerinin büyük ölçüde kuramsal düzeyde ele alınması, öğrencilerin bu becerileri uygulamaya aktarmalarını sınırlandırmaktadır. Süpervizyonun öz-yeterlik ve terapötik ittifak üzerindeki belirleyici rolüne rağmen, Türkiye’de süpervizyon uygulamalarının sınırlı, düzensiz ve yeterince standartlaşmamış olması, danışman adaylarının uygulama yeterliklerini olumsuz etkilemektedir.

Çalışma ayrıca, PDR öğrencilerinin psikolojik iyi oluş düzeylerinin kariyer kaygısı, istihdam belirsizliği ve psikolojik destek hizmetlerine erişimde yaşanan güçlüklerden olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Yardım edici bir mesleğe hazırlanan öğrencilerin, kendi psikolojik gereksinimlerini karşılama konusunda yeterince desteklenmemesi, mesleki doyum ve etik duyarlılık açısından önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Genel olarak, Türkiye’deki PDR lisansüstü tezleri bireysel düzeyde önemli kazanımlar sunmakla birlikte, danışman eğitiminin daha bütüncül, deneyimsel ve yapılandırılmış bir çerçeveye ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

6. Öneriler

6.1. Eğitim Programlarının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

PDR lisans ve lisansüstü programlarında empati, iletişim becerileri ve kültürel duyarlılık, dolaylı içerikler yerine doğrudan öğrenme hedefleri hâline getirilmelidir. Bu beceriler, yalnızca kuramsal derslerle değil; rol oynama, vaka analizi, süpervizyonlu uygulama ve öz-yansıtma temelli etkinliklerle desteklenmelidir. Ayrıca, danışman adaylarının kontrollü ortamlarda uygulama yapabilmesini sağlayacak danışmanlık uygulama merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

6.2. Süpervizyon Süreçlerine İlişkin Öneriler

Süpervizyonun mesleki öz-yeterlik ve terapötik ittifak üzerindeki belirleyici rolü dikkate alınarak, Türkiye genelinde süpervizör eğitimi ve standardizasyonu kurumsal bir çerçeveye kavuşturulmalıdır. Süpervizyon süreçleri yalnızca değerlendirme odaklı değil; geri bildirim, etik farkındalık ve mesleki öz-düşünüm süreçlerini içerecek şekilde yapılandırılmalıdır. Yüksek lisans düzeyinde, danışman adaylarının kişisel farkındalıklarını artırmaya yönelik zorunlu süpervizyon destekli gelişim modülleri oluşturulmalıdır.

6.3. Psikolojik Destek ve Öğrenci Refahına Yönelik Öneriler

Bulgular, PDR öğrencilerinin psikolojik sıkıntı yaşama oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, üniversitelerde PDR öğrencilerine yönelik ücretsiz veya düşük maliyetli psikolojik destek hizmetlerinin artırılması ve “Yardım edenin yardım alma hakkı” ilkesinin danışman eğitiminin temel etik bileşenlerinden biri hâline getirilerek öğrencilerin yardım arama tutumları güçlendirilmelidir.

6.4. Kariyer Gelişimi ve İstihdama Yönelik Öneriler

PDR öğrencilerinin kariyer kaygılarını azaltmak amacıyla, kariyer danışmanlığı, mentorluk ve mezun izleme sistemleri programlara entegre edilmelidir. Kamu dışı istihdam alanlarına yönelik farkındalık artırılmalı; özel danışmanlık merkezleri, toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri ve okul dışı danışmanlık alanlarında süpervizyonlu staj olanakları genişletilmelidir.

6.5. Akademik Araştırmalara Yönelik Öneriler

Gelecek araştırmalar, PDR öğrencilerinin empati, öz-yeterlik, kültürel duyarlılık ve terapötik ittifak düzeylerini birlikte ele alan boylamsal ve karma yöntemli tasarımlar kullanabilir. Ayrıca, süpervizyon süreçlerine ilişkin nitel çalışmaların artırılması, danışman adaylarının deneyimlerini daha derinlemesine anlamaya katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Akar, A. (2014). *PDR ve psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilimleri ve narsistik kişilik özelliklerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Akgün, Ö., Akdeniz, M., Kavukçu, E., & Avcı, H. (2020). Medical students' empathy level differences by medical year, gender, and specialty interest in akdeniz university. *Journal of Medical Education and Curricular Development*, (7), <https://doi.org/10.1177/2382120520940658>
- Akyıl, Y. (2023). Investigation of the mediator role of authenticity between emotional intelligence and resilience levels of university students. *Research on Education and Psychology*, 7(3), 459–474. <https://doi.org/10.54535/rep.1348449>
- Altınok, K. (2022). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans öğrencilerinin empatik eğilimleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Andersen, F., Johansen, A., Søndergaard, J., Andersen, C., & Hvidt, E. (2020). Revisiting the trajectory of medical students' empathy, and impact of gender, specialty preferences and nationality: a systematic review. *BMC Medical Education*, 20(1), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s12909-020-1964-5>
- Bayne, H., Ocampo, R., & Wilson, T. (2023). Building cultural empathy and deconstructing whiteness in counselor education. *Counselor Education and Supervision*, 62(2), 118-131. <https://doi.org/10.1002/ceas.12263>
- Camp, A., Foxx, S., & Flowers, C. (2018). Examining the relationship between the multicultural self-efficacy, empathy, and training of school counselors and their knowledge and skills supporting students experiencing homelessness. *Professional School Counseling*, 22(1), 1-10. <https://doi.org/10.1177/2156759x19867332>
- Fırat, Y. (2023). *Psikolojik danışma ve rehberlik bölümü son sınıf öğrencilerinin üstün yeteneklilere yönelik bilgi düzeyi ve görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Fulton, C. (2016). Mindfulness, self-compassion, and counselor characteristics and session variables. *Journal of Mental Health Counseling*, 38(4), 360-374. <https://doi.org/10.17744/mehc.38.4.06>
- Fulton, C. & Cashwell, C. (2015). Mindfulness-based awareness and compassion: predictors of counselor empathy and anxiety. *Counselor Education and Supervision*, 54(2), 122-133. <https://doi.org/10.1002/ceas.12009>
- Güneş-Özdemir, K. (2021). *PDR öğrencilerinin otantiklik düzeylerinin çeşitli değişkenlere ve kişilik özelliklerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Güzel, A. (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin biliş üstü becerilerinin çeşitli değişkenler bakımından karşılaştırılması ve empati eğilimleri ile olan ilişkisinin*

- incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hipolito-Delgado, C., Pharaoh, T., & Hermosillo, J. (2016). Empathy and advocacy: successfully serving communities of color. *The Journal of Humanistic Counseling*, 55(1), 37-54. <https://doi.org/10.1002/johc.12023>
- İslamoğlu, E. (2023). *Herkes için istatistik I*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Johnson, D. (2018). The relationship between state mindfulness and working alliance among counselors-in-training. *The Journal of Humanistic Counseling*, 57(1), 31-50. <https://doi.org/10.1002/johc.12065>
- Kara, A. (2016). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık I. sınıf öğrencilerinin kariyer uyumluluğu düzeylerinin artırılmasına yönelik bir programın etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kourou, O. (2019). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin varoluşsal kaygıları ile ait olma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lee, D., Nam, S., Jeong, J., Kim, I., Park, E., & Higgins, K. (2024). Development and initial validation of the counselor self-discrepancy inventory. *Research Square*, 58(1), 1–14. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-4001740/v1>
- Madenüs, F. (2022). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin geleceğe ilişkin olumsuz beklentileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Biruni üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Biruni Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Mamayusupova, D. (2020). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin akademik öz – yeterlik düzeyleri ile eğitim stresi ve akademik kontrol odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Okyay, C. (2024). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans öğrencilerinin kariyer farkındalığı ve stresle başa çıkma tarzları ile gelecek kaygısı arasındaki ilişki: pdr lisans öğrencilerine ilişkin araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, F. (2024a). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin öz-yeterlik ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide süpervizyonda değerlendirme sürecinin aracılık rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Öztürk, İ. (2024b). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans öğrencilerinin psikolojik yardım gereksinimleri ve yardım almada karşılaştıkları zorluklar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pala, Ş. (2024). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık yüksek lisans programı öğrencilerinin çeyrek yaşam krizi deneyimleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Peisachovich, E., Sombilon, E., Graham, N., Ladha, N., & Silva, C. (2024). Evaluating the effectiveness of empathy-based education in undergraduate nursing: a scoping review.

- Journal of Nursing Education*, 63(6), 367-371. <https://doi.org/10.3928/01484834-20240404-01>
- Quaglia, J., Cigrand, C., & Sallmann, H. (2022). Caring for you, me, and us: the lived experience of compassion in counselors. *Psychotherapy*, 59(3), 321-331. <https://doi.org/10.1037/pst0000412>
- Richards, J., Petty, E., & Zelenski, A. (2020). Exploring empathy in genetic counseling students and new genetic counselors. *Journal of Genetic Counseling*, 30(1), 293-304. <https://doi.org/10.1002/jgc4.1321>
- Smith, J., Lassiter, P., & Gutiérrez, D. (2020). Examining the relationship of emotional intelligence and cultural empathy in addiction counselors. *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 41(2), 97-110. <https://doi.org/10.1002/jaoc.12083>
- Tangal, A. R. (2019). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinin Kişilik Tipleri ile Bölüm Memnuniyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taş, H. (2021). COVID-19 pandemisi sürecinde uygulamaya konan uzaktan eğitimin paydaş görüşleri bağlamında değerlendirilmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 12(23), 23-49.
- Tiring, O. (2025). 2025'te yükseköğretim öğrencilerinin yapay zekâ kullanımı: SSCI psikoloji çalışmaları. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 15(1), 1-11.
- Turp, H. H. (2017). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin öznel iyi oluş ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yavuz, F. (2006). *Üniversite öğrencilerinde psikiyatrik belirtiler, öznel iyi oluş, benlik saygısı ve empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zorlu, S. (2024). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin algılarına göre üniversitenin psikolojik ikliminin öz güven gelişimlerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Etik Beyan

Bu çalışma nitel bir sentezleme (qualitative synthesis) çalışması olup, insan katılımcılarından veri toplanmadığı için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.